

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКІВ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

*«Всі шкільні проблеми стоять і перед сім'єю,
усі труднощі, які виникають у складному процесі
шкільного виховання сягають своїм корінням у сім'ю».*

В.О. Сухомлинський

Виховання дитини

- **Виховання дітей і піклування про них — основний обов'язок батьків**
- **Виховання дитини в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості.**
- **Сім'я є середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.**
- **На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини.**

Права батьків щодо виховання дитини (ст. 151 СК України)

- Батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини.
- Батьки мають право залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам.
- Батьки мають право обирати форми та методи виховання, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства.

Батьки або особи, які їх замінюють, мають право щодо розвитку дитини:

- вибирати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей;
- приймати рішення щодо участі дитини в інноваційній діяльності загальноосвітнього навчального закладу;
- обирати і бути обраними до органів громадського самоврядування загальноосвітніх навчальних закладів;
- звертатися до відповідних органів управління освітою з питань навчання і виховання дітей;
- захищати законні інтереси дітей

(ст. 29 ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО ЗАГАЛЬНУ СЕРЕДНЮ ОСВІТУ)

Відповідальність батьків буде покладена

- **на обох** незалежно від того, проживають вони разом чи окремо, оскільки обов'язок здійснювати належне виховання та нагляд за малолітнім є рівним для обох із них.
- У разі, коли батьки були **позбавлені батьківських прав**, обов'язок відшкодувати завдану майнову шкоду за протиправні діяння своїх малолітніх дітей лежить на них ще протягом трьох років після позбавлення батьківських прав (ст. 1183 ЦК України).
- Це пояснюється тим, що виховання чи неналежне виховання є процесом, який має тривалу дію в часі і його вплив не може припинитися з моменту **позбавлення батьківських прав**.

Виховання дитини це різнобічний процес, одним з елементів якого є нагляд за поведінкою дитини

Обставини, які потребують нагляду батьків за дітьми:

- **Відсутність дитини в школі**
- **Запізнення/ дочасне закінчення занять**
- **Користування телефоном**
- **Пропажа особистих речей**
- **Харчування в школі**
- **Заповнення щоденника, зошитів**
- **Виконання домашніх завдань**

Відсутність дитини в школі

- Відсутність без поважних причин вважається **прогулом**.
- Відсутність через поважні причини має бути **підтверджена письмово** (батьки мають подати заяву не пізніше початку 1-го уроку)
- У випадку запланованої тривалої відсутності (більше 2-х днів) батьки учня мають заздалегідь **надати адміністрації заяву з визначенням терміну та причини відсутності**, до якої додаються копії документів.
- У випадку пропуску занять через хворобу учень допускається до занять лише за наявності медичної довідки, що посвідчує стан здоров'я учня

Поважними причинами відсутності учня в школі вважаються:

1. Персональна хвороба
2. Призначений візит до лікаря
3. Смерть близьких родичів
4. Участь в організованих школою заходах впродовж навчального часу
5. Непередбачена ситуація, що виходить за межі учнівського та батьківського контролю, яка створює перешкоди для прибуття і занять у школі
6. Сімейна подорож, якщо батьки заздалегідь узгодили її з адміністрацією, написавши заяву

Запізнення/ дочасне закінчення занять дитиною

- Факт запізнення та дочасного закінчення занять (наприклад, через призначене на певний час відвідування лікаря) також має супроводжуватись запискою батьків (заздалегідь)

Користування дитиною телефоном

- Перед першим уроком учні вимикають (або ставлять на беззвучний сигнал) свої мобільні телефони.
- Користуватися мобільними телефонами під час навчальних занять заборонено.

Пропажа особистих речей

- Учні не повинні лишати у портфелях, кишенях курток **телефони, гроші та інші цінні речі.**
- Задля запобігання пропаж школа просить батьків **обмежити суми виданих дітям грошей** мінімальним запасом на кишенькові витрати.
- Всі особисті речі (одяг, взуття, спортивна форма, підручники) мають в належному місці бути **промарковані інформацією про власника (ПІБ дитини)**

Харчування в школі

- **Школа забезпечує** учнів одноразовим гарячим харчуванням, яке надається під час обідньої перерви.
- Учні можуть **додатково брати** з собою бутерброди, сухе печиво тощо.
- Не дозволяється приносити до школи та споживати **небезпечні для здоров'я продукти** (суха вермишель, чіпси, сухарики, жувальні гумки, «Кока-кола» тощо).

Заповнення щоденника, зошитів

- Обов'язком учня є охайне і пунктуальне ведення щоденника (розклад уроків на тиждень, запис домашнього завдання, **надання батькам** для підпису в кінці тижня)
- Щоденник має знаходитись на робочому місці учня протягом всього навчального дня
- Зошити для роботи в класі і дома мають бути підписані, обгорнуті.

Виконання домашніх завдань

- Виконання домашніх завдань є обов'язковим.
- Контроль за їх виконанням є прерогативою батьків.
- Систематичне без поважних причин невиконання домашніх завдань є порушенням навчальної дисципліни.

Батьки або особи, які їх замінюють, зобов'язані:

- забезпечувати умови для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання;
- постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей;
- поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до сім'ї, старших за віком, державної і рідної мови, до народних традицій і звичаїв;
- виховувати повагу до національних, історичних, культурних цінностей Українського народу, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання та навколишнього природного середовища, любов до України.

Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання (ст. 152 СК України)

- Право дитини на **належне батьківське виховання** забезпечується системою державного контролю, що встановлена законом.
- Дитина має право **противитися неналежному виконанню** батьками своїх обов'язків щодо неї.
- Дитина має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів до **органу опіки та піклування**, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій.
- Дитина має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів **безпосередньо до суду**, якщо вона досягла 14 років.

Неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей

- означає **бездію**, у результаті якої обов'язки по вихованню **виконуються неякісно**, не в повному обсязі. Наприклад:
- схвалюються здійснення підлітком антигромадських вчинків, прививаються погляди, установки, що пропагандують жорстокість, агресивність, ненависть, неповагу до закону;
- складаються умови, які загрожують життю та здоров'ю неповнолітнього;
- мають місце постійні чіпляння до дитини з будь-якого приводу и без нього.

Відповідальність батьків або осіб, які їх замінюють, настає у разі,

- якщо ухилення винного від обов'язків з виховання та навчання дітей мало злісний характер.
- Законодавець не зазначає: за яких саме умов дія чи бездіяльність батьків або осіб, які їх замінюють, матиме такий характер.
- Питання про те, чи було ухилення від виконання обов'язків злісним, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням тривалості та причин неналежного ставлення до виховання та навчання дітей;
- причин відсутності умов для їх успішного навчання;
- тривалості відсутності нагляду за поведінкою та навчанням дітей та інших обставин.

Відповідальність за порушення законодавства про загальну середню освіту

- **Шкода** (матеріальна та моральна), заподіяна **учнями** (вихованцями) загальноосвітньому навчальному закладу, **відшкодовується** відповідно до законодавства України.
- **Злісне ухилення батьків** від виконання обов'язків щодо здобуття їх неповнолітніми дітьми повної загальної середньої освіти може бути підставою для позбавлення їх батьківських прав.

За невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей батьки можуть бути притягнені до різних видів юридичної відповідальності:

- адміністративна (стаття 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей»);
- сімейно-правової (ст. 164 СК «Підстави для позбавлення батьківських прав»)
- цивільно-правова (ст.ст. 1178 – 1183 Цивільного кодексу України);
- кримінальна (ст. 166 Кримінального кодексу України «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування»).

Адміністративна відповідальність батьків за протиправні дії неповнолітніх настає

- не тільки за **ухилення** від виконання обов'язків щодо виховання та навчання дітей,
- а також у зв'язку з **протиправними діями дітей**, тобто настання правопорушення.
- тобто за **поведінку дитини**, яка завдає шкоди правам та інтересам як окремих осіб, так і суспільству в цілому.

Адміністративна відповідальність батьків за протиправні дії неповнолітніх це:

- ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством **обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання** неповнолітніх дітей тягне попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 1 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП)).
- вчинення неповнолітніми у віці від 14 до 16 років адміністративних проступків або ж діянь, що містять ознаки злочину, якщо вони не досягли віку кримінальної відповідальності (14 і 16 років), **тягне накладення адміністративних стягнень** на батьків або осіб, які їх замінюють.

Тобто за ст. 184 КпАП накладається матеріальна відповідальність за шкідливі наслідки неправомірної поведінки дітей.

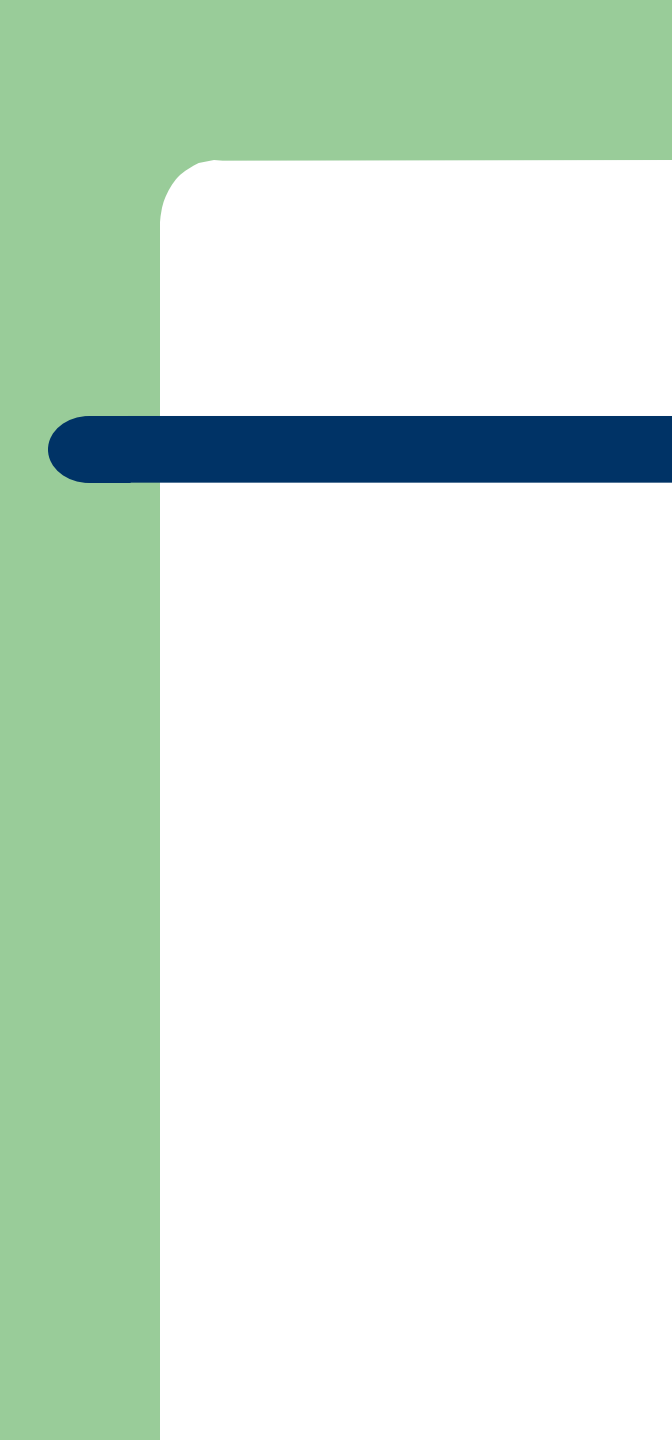
- тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного (17 грн.) до трьох (51 грн.) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (стаття 184 КУпАП).
- Вчинення неповнолітніми віком від 14 до 16 років правопорушення, відповідальність за яке передбачена КУпАП – тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, що їх замінюють, від трьох (51 грн.) до п'яти (85 грн.) неоподаткованих мінімумів доходів громадян.
- **статистика** притягнених до адміністративної відповідальності батьків за ст. 184 КпАП місцевими судами на яких накладено адміністративне стягнення за рік близько 900 осіб.

Кримінальна відповідальність за невиконання батьками, встановлених обов'язків по догляду за дитиною

- Злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених обов'язків по догляду за дитиною, що спричинило тяжкі наслідки,-
- карається обмеженням волі на строк від 2 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк (стаття 166 КК України).
- Статистика: за кожне півріччя засуджено до 10 осіб

Загальна інформація

На сьогоднішній день проблема правопорушень неповнолітніх є і залишається однією з гострих проблем українського суспільства. Над пошуком шляхів її вирішення працює широке коло фахівців різних наукових галузей: кримінології, юриспруденції, психології, педагогіки, соціальної педагогіки, соціології, правознавства тощо.

За статистичними даними на сьогодні злочинність неповнолітніх має таку структуру:

- *злочини, пов'язані з наркотиками – 2,8 %;*
- *хуліганство – 6,2 %;*
- *крадіжки – 70,5 %;*
- *злочини проти життя та здоров'я – 2,1 %;*
- *інше – 9,4 %.*

Основними причинами правопорушень неповнолітніх є:

1. Соціально-економічні: зuboжіння населення, відсутність роботи; зростання в суспільстві соціальної напруги, рівня безробіття, зокрема серед молоді (кожний третій випускник школи й ПТУ та кожний п'ятий випускник вищих навчальних закладів – безробітні). Окрім цього, політична нестабільність загострює економічну та соціальну ситуацію в Україні.

2. Несприятливе сімейне оточення (сорок відсотків неповнолітніх правопорушників виховувалося в неблагополучних сім'ях: з них 30 % – у неповних, 45% – у конфліктних, 25 % - в асоціальних і кримінальних сім'ях). У той же час шістдесят відсотків неповнолітніх правопорушників виховувалося в зовнішньо благополучних сім'ях, проте, з них 55 % виховувалося в матеріально незабезпечених сім'ях, 35 % – у сім'ях із низьким культурно-освітнім рівнем батьків, а 10 % – у досить заможних родинах).

3. Проблеми у взаємостосунках неповнолітнього в шкільному середовищі (антипедагогічні методи роботи вчителів із важковиховуваною дитиною, конфліктні ситуації в класному колективі, неуспішність у навчанні, слабкий зв'язок між школою та сім'єю).

Окремо потрібно виділити низький рівень правової освіти та виховання в школі та сім'ї й формування на цій основі правового нігілізму – негативного або байдужого ставлення до норм державного права.

4. Негативний вплив позашкільного середовища: скорочення системи закладів дозвілля для неповнолітніх призводить до незайнятості вільного часу дітей та підлітків (в Україні три тисячі населених пунктів не мають жодного закладу культури, 6,5 тисяч культурних закладів зачинено, а ще 500 знаходяться в аварійному стані); негативний вплив засобів масової інформації, що пропагують культ фізичної сили та агресію.

5. Вікові особливості психіки підлітків, які сприяють антисуспільним проявам (акцентуація характеру, реакція групування, реакція емансипації, почуття дорослості, прагнення до самоствердження, емоційна неврівноваженість, підвищена збудливість, комфортність тощо).

6. Біологічними та генетичними причинами вчинення неповнолітніми правопорушень є порушення роботи ферментативної та гормональної систем організму; вроджені психопатії; мінімальні мозкові дисфункції внаслідок органічного враження головного мозку.

На сьогоднішній день в Україні основними органами й службами в справах неповнолітніх та спеціальними установами, що здійснюють соціальний захист і профілактику правопорушень неповнолітніх є:

1. Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, республіканський комітет у справах сім'ї та молоді Автономної Республіки Крим, служби у справах неповнолітніх обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих і районних у містах рад.
2. Школи соціальної реабілітації та професійно-технічні училища соціальної реабілітації.
3. Центри медико-соціальної реабілітації неповнолітніх.
4. Притулки для неповнолітніх.
5. Суди.
6. Кримінальна міліція у справах неповнолітніх.
7. Приймальники-розподільники для неповнолітніх.
8. Виховно-трудова колонія державного департаменту України з питань виконання покарань.
9. Інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, окремі громадяни, що беруть участь у здійсненні соціального захисту та профілактики правопорушень неповнолітніх у межах своєї компетенції.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Встановлення певного мінімального віку кримінальної відповідальності пов'язане з фізіологічним процесом поступового формування здатностей особи після досягнення певного віку усвідомлювати свої дії та керувати ними й розуміти небезпечність вчинюваних дій. Згідно зі ст. 22 Кримінального Кодексу України (надалі - ККУ), відповідальність за деякі злочини настає з 14 років. Тому перелік злочинів, за які можлива кримінальна відповідальність, обумовлений головним чином не їхньою тяжкістю (як це помилково вважають), а саме можливістю усвідомлювати суспільно небезпечний характер відповідних дій навіть у 14-річному віці.

Вчинення злочину неповнолітніми розглядається як пом'якшуюча обставина.

Основними видами покарань неповнолітніх є:

- штраф;
- громадські роботи;
- виправні роботи;
- арешт;
- позбавлення волі на певний строк.

Таким чином, детальний аналіз причин правопорушень неповнолітніх дає змогу окреслити основні напрями діяльності різних соціальних інститутів, установ, громадських організацій, кожної молодої людини, що спрямовані на зниження рівня злочинності та правопорушень серед неповнолітніх, а саме:

- зниження рівня безробіття, особливо молодіжного;
- соціальна допомога малозабезпеченим, молодим, неблагополучним, асоціальним сім'ям та її спрямованість на подальший саморозвиток кожної сім'ї;
- правове виховання дитини в сім'ї, набуття необхідних соціальних умінь;
- високий рівень правового виховання учнів у школі;
- корекція проявів агресивної поведінки неповнолітніх;
- запобігання переходу девіантної поведінки неповнолітніх у кримінальну;
- підвищення успішності дитини в навчальній діяльності, взаємостосунках з однолітками;
- розвиток системи позашкільних дозвільних закладів, здебільшого безплатних;
- підвищення ефективності роботи правоохоронних органів щодо попередження, розкриття злочинів;
- широка соціальна реклама, спрямована на формування правової культури населення загалом.

Злісне невиконання встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною це:

- зловживання спиртними напоями,
- обмеження харчування, одягу, інших предметів першої необхідності (наприклад, дитина залишалась вдома протягом тривалого часу одна, без їжі, брудна, одягнена у брудному одязі)

Кримінальна відповідальність батьків за протиправні дії, здійснені їх дітьми.

- Вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, якщо вони не досягли віку з якого настає кримінальна відповідальність,
- тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, що їх замінюють, від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 170 до 340 грн.).

Цивільно-правова відповідальність батьків за протиправні дії, здійснені їх малолітніми дітьми (ст. 1178 ЦК)

- Шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла 14 років), **відшкодовується її батьками** (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи,
- якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою.

Відшкодування шкоди, завданої кількома малолітніми особами

- Шкода, завдана спільними діями кількох малолітніх осіб, відшкодовується їхніми батьками (усиновлювачами), опікунами в частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду.
- Якщо в момент завдання шкоди кількома малолітніми особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції опікуна, цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду.

Цивільно-правова відповідальність батьків за протиправні дії, здійснені їх неповнолітніми дітьми (ст. 1179 ЦК)

- Неповнолітня особа (у віці від 14 до 18 років) відповідає за завдану шкоду самотійно на загальних підставах.
- У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.
- Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини. .

УВАГА БАТЬКІВ!!!

**Незнання законів
не звільняє
від
відповідальності !!!**